

Pravé poznání bytosti člověka jako základ lékařského umění

Rudolf Steiner
Ita Wegmanová

Poznání duchovního člověka

V tomto spise poukazujeme na nové možnosti lékařského vědění a působení. To co tu podáváme, může správně posoudit pouze ten, kdo dovede zaujmout stanoviska, která byla směřodátná, když byly vytvářeny lékařské názory, o kterých se zde mluví.

Nejde tu o opozici proti medicíně pracující uznávanými vědeckými metodami přítomnosti. Principy této medicíny plně uznáváme. Ale současně jsme toho názoru, že pokyny, které dáváme, má v praxi uplatňovat jen ten, kdo může platit plně za lékaře ve smyslu těchto principů. K tomu, co je možno vědět o člověku pomocí dnes uznávaných vědeckých metod, tedy připojujeme ještě další poznatky, které jsou získávány jinými metodami, a pokládáme proto za svou povinnost pracovat pro rozšíření lékařského umění na základě tohoto rozšířeného poznání světa a člověka. Oficiálně uznávaná medicína v podstatě nemůže mít námitky proti tomu, co přinášíme, neboť tuto oficiální medicínu nepopíráme. Jen ten, kdo vyžaduje nejen souhlas se svou vědou, ale kdo nadto nechce, aby se vystupovalo s žádným jiným poznáním přesahujícím jeho vlastní poznávací okruh, jen ten může náš pokus již předem odmítnout.

Rozšíření poznání světa a člověka spatřujeme v anthroposofii, kterou založil Rudolf Steiner. K poznání fyzického člověka, které může být získáno jedině přírodovědeckými metodami přítomnosti, připojujeme poznání duchovního člověka. K duchovnu se však nepřichází jen pouhým přemýšlením o poznatcích z fyzického světa. Tímto způsobem se člověk přece dostane jen do oblasti více či méně dobře vymyšlených hypotéz, o nichž nikdo nemůže dokázat, že jsou podloženy něčím reálným.

Metody vycházející z anthroposofie

Anthroposofie podává zprávy o duchovnu teprve tehdy, když vytvořila metody, které ji opravňují takové zprávy podávat. Abychom si udělali přibližný pojem o těchto metodách, uvažme toto: Všechny výsledky přírodní vědy, která je nyní uznávána, jsou v podstatě získány na základě vjemů lidských smyslů. Neboť i když člověk při experimentování nebo pozorování pomocí nástrojů rozšiřuje to, co mu mohou smysly dát, nepřibude tím nic podstatně nového ke zkušenostem o tom světě, ve kterém člověk žije svými smysly.

Ani přemýšlením, pokud se zabývá zkoumáním fyzického světa, nepřibude nic nového k tomu, co je dáno smysly. Aby myšlení dospělo k zákonům (přírodním zákonům), kombinuje, analyzuje atd. smyslové vjemy; přesto si badatel ve smyslovém světě musí říci: Toto myšlení, které tu ze mne prýští, nepřipojuje žádné skutečnosti ke skutečnostem smyslového světa. To se však ihned změní, když se člověk nezastaví u toho myšlení, ke kterému ho přivedl život a výchova. Člověk může v sobě toto myšlení posílit. Člověk může postavit do středu vědomí jednoduché, snadno přehledné myšlenky a potom, když vyloučil všechny ostatní myšlenky, upnout veškerou sílu duše na tyto myšlenky.

Tak jako zesílí sval, když je stále napínán určitým směrem, tak zesílí i duševní síla ve vztahu k oblasti, která jinak vládne v myšlení, když člověk koná cvičení uvedeným způsobem. Je třeba zdůraznit, že tato cvičení se konají s jednoduchými, snadno přehlednými myšlenkami. Duše nesmí být vystavena žádným polovědomým nebo zcela nevědomým vlivům, když koná tato cvičení. (Můžeme zde uvést pouze princip těchto cvičení; podrobný popis a návod, jak se taková cvičení mají v jednotlivostech provádět, najde čtenář ve spise Rudolfa Steinera „Jak dosáhnout poznání vyšších světů“, v jeho „Tajné vědě“ a v jiných anthroposofických spisech. Je nasnadě namítnout, že člověk, který se takto ze vsí síly oddává jistým myšlenkám, jež uvedl do středu vědomí, může podlehnout různým autosugescím a podobně, že se zkrátka dostane do oblasti domněnek, které si sám namluvil. Anthroposofie však zároveň ukazuje, jak se mají konat uvedená cvičení, aby tato námitka byla zcela neoprávněná. Ukazuje, jak člověk postupuje ve svém vědomí s plnou rozvahou tak jako při řešení aritmetické nebo geometrické úlohy. Jako zde vědomí nemůže nikde vybočit do oblasti nevědomého, tak nemůže vybočit ani při naznačeném cvičení, jsou-li správně dodržovány anthroposofické návody.

Nová síla myšlení

Při tomto cvičení si člověk vypěstuje zvýšenou sílu myšlení, o níž předtím neměl ani tušení. Člověk cítí, že tato síla myšlení v něm vládne jako nový obsah lidské bytosti. A zároveň s tímto obsahem vlastní lidské bytosti se odhaluje obsah světa, který jsme předtím snad tušili, ale neznali ze své zkušenosti. Když se člověk ve chvílích sebezpozorování podívá na obyčejné myšlení, shledává myšlenky stínovitými, bledými proti dojmům, kterých se mu dostává skrze smysly. Co člověk nyní vnímá zesílenou silou myšlení, není vůbec bledé a stínovité; je to plně konkrétně-obrazného obsahu, je to mnohem skutečnější než obsah smyslových vjemů. Když člověk uvedeným způsobem rozšíří svou vnímací schopnost, vzejde mu nový svět.

Když se člověk v tomto světě naučí vnímat tak, jako dříve mohl vnímat jen ve světě smyslovém, ujasní se mu, že všechny přírodní zákony, které dříve znal, platí jen ve fyzickém světě a že podstata světa, do něhož teď vstoupil, tkví v tom, že jeho zákony jsou jiné, dokonce přímo opačné než ty, které platí pro fyzický svět. V tomto světě neplatí zákon zemské přitažlivosti, ale naopak se uplatňuje síla, která nepůsobí ze středu země navenek, nýbrž tak, že její směr jde z okruhu vesmíru do středu. A podobně je tomu s ostatními silami fyzického světa.

Imaginativní poznání

Tato schopnost vidět tento svět získaná cvičením se v anthroposofii nazývá imaginativní poznávací silou. Imaginativní nikoli proto, že by šlo o neskutečné přeludy - obrazy, které bychom si snad sami namlouvali, ale proto, že obsah vědomí je naplněn nikoli myšlenkovými stíny, nýbrž obrazy. A jako člověk cítí pomocí smyslového vnímání nějaké skutečnosti v bezprostředním prožívání, tak je tomu také s duševní činností imaginativního poznání.

Éterický svět

Svět, na který se vztahuje toto poznání, se v anthroposofii nazývá světem éterickým. Nejde tu o hypotetický éter moderní fyziky, nýbrž o něco, co je skutečně duchovně vnímáno. Toto pojmenování bylo tomuto světu dáno v souladu se staršími instinktivními tušeními. Ve srovnání s tím, co je nyní možno jasně poznávat, tato starší instinktivní tušení již nemají žádnou cenu pro poznání, ale chceme-li něco označovat, potřebujeme názvy.

Rozdílné působení fyzických a éterických zákonů

V éterickém světě můžeme vnímat éterické tělo, které má člověk kromě fyzického těla. Éterická tělesnost je něčím, co nacházíme podle její podstaty také ve světě rostlinném. Rostliny mají své éterické tělo. Fyzické zákony platí skutečně jen pro neživý svět minerální. Existence rostlinného světa je umožněna tím, že na Zemi jsou substance, které nezůstávají uzavřeny v okruhu fyzické zákonitosti, ale všchnu fyzickou zákonitost odkládají a jsou s to přijmout zákonitost, která je opakem fyzické zákonitosti. Fyzické zákony působí jakoby vyzařováním ze Země, éterické zákony působí tak, že proudí jaksí ze všech stran světového okruhu k Zemi. Vývoj v rostlinném světě můžeme pochopit jen tehdy, když v něm spatřujeme spolupůsobení toho, co je pozemsko-fyzické, s tím, co je kosmicko-éterické.

Síly éterického těla člověka

A tak je tomu také s éterickým tělem člověka. Jeho působením se v člověku odehrává něco, co není pokračováním zákonů fyzického těla, ale co je v podstatě založené na tom, že fyzické látky proudící do sféry éterické, se nejprve zbavují svých fyzických sil.

Tyto síly, působící v éterickém těle, se uplatňují na počátku lidského pozemského života (nejzřetelněji v době embryonální) jako síly utváření a růstu. Za pozemského života se pak část těchto sil emancipuje z působení na utváření a růst a stanou se z nich síly myšlení, to je právě ty síly, které obyčejnému vědomí poskytují stínovitý svět myšlenek. Je zvláště důležité vědět, že obyčejné síly myšlení jsou zjemnělé síly utváření a růstu. Ve vytváření formy a v růstu lidského organismu se projevuje něco duchovního a toto duchovní pak v dalším průběhu života vystupuje jako duchovní síla myšlení.

Ale tato síla myšlení je jenom částí lidské utvářecí a růstové síly, která tkví v éterickém světě, zbývající část zůstane věrna úloze, kterou měla na počátku života. Étericko-duchovní síly, které žijí a působí v organismu, mohou v dalším životě vystupovat jako síly myšlení jen proto, že člověk, jehož utváření a růst pokročily, tedy se do jisté míry uzavřely, pokračuje dále ve vývoji. Tak se imaginativnímu duchovnímu nazírání zjevuje utvářivá (plastická) síla z jedné stránky jako síla étericko-duchovní, která z druhé stránky vystupuje jako duševní obsah myšlení.

Proměna pozemských substancí

Když nyní sledujeme postup pozemských substancí až do sféry éterického utváření, musíme říci: Tyto látky všude tam, kde jsou vystavené tomuto působení, procházejí takovou proměnou, že se své fyzické povaze odcizují. Tímto odcizením vstupují do světa, kde jim přichází vstříc duchovno a proměňuje je ve svou vlastní podstatu. Když takto vystupujeme k étericko-životní podstatě člověka, jak je to zde vylíčeno, poznáváme něco docela jiného než nevědecké tvrzení o „životní síle“, které bylo rozšířené až do poloviny devatenáctého století, aby se vysvětlila živá těla. Zde jde o opravdové pozorování, o duchovní vnímání něčeho podstatného, co je v člověku a ve všem živém přítomné právě tak jako fyzické tělo. Když usilujeme o toto nazírání, nepokračujeme jakýmsi neurčitým způsobem v obyčejném myšlení, ani si ve fantazii nevymýšlíme nový svět, naopak, zcela exaktním způsobem rozšiřujeme lidské poznání a toto rozšířené poznání poskytuje také zkušenost o širším světě.

Stav prázdného vědomí

Ve cvičeních, která otevírají vyšší vnímání, můžeme dále pokračovat. Jako člověk vynakládá zvýšenou sílu, aby se soustředil na myšlenky, které uvedl do středu svého

vědomí, může opět vynaložit zvýšenou sílu, aby získané imaginace (obrazy duchovně-éterické skutečnosti) potlačil. Pak se člověk dostane do stavu zcela prázdného vědomí. Bdělý stav vědomí, ve kterém se pak člověk nachází, nemá zprvu žádný obsah (přesnější pokyny jsou ve výše uvedených knihách), avšak tato bdělost nezůstane bez obsahu. Vědomí, které bylo zbaveno všech fyzických a étericky obrazných dojmů, se naplní obsahem, který do něho proudí z reálného duchovního světa, stejně jako do fyzických smyslů proudí dojmy fyzického světa.

Inspirativní poznání

Pomocí imaginativního poznání jsme poznali druhý článek lidské bytosti a tím, že prázdné vědomí vyplníme duchovním obsahem, poznáme třetí článek. Toto poznání, které se uskuteční tímto způsobem, nazývá anthroposofie inspirací. (Těmito výrazy se nesmíme nechat mýlit; pocházejí z primitivních dob, kdy se do duchovních světů nahlíželo instinktivním způsobem, ale to, co se zde jimi míní, je řečeno exaktně.)

Astrální svět

Svět, do něhož získáme přístup inspirací, označuje svět anthroposofie jako svět astrální. Jestliže zde mluvíme o éterickém světě, jak je zde vyloženo, je míněno působení, které proudí k Zemi ze světového okruhu. Když však mluvíme o astrálním světě, inspirované vědomí nás převádí od působení ze světového okruhu k jistým duchovním bytostem, které se v tomto působení projevují, jako se zemské látky projevují v silách vystupujících ze země. Mluvíme o konkrétních duchovních bytostech, působících ze světových dálek, stejně jako při smyslovém pozorování nočního nebe mluvíme o hvězdách a souhvězdích. Odtud výraz astrální svět. V tomto astrálním světě má člověk třetí článek své bytosti - své astrální tělo. Také do tohoto astrálního těla se musí vlít zemská hmotnost. Tato hmotnost se tím dále odcizuje své fyzické podstatě. Jako má člověk své éterické tělo společně s rostlinným světem, tak má své tělo astrální společně se zvířecím světem.

Intuitivní poznání

To co člověka povznáší nad zvíře, to, co je čistě lidské, to poznáváme ještě vyšším způsobem poznávání, než je poznání inspirace. Anthroposofie zde mluví o intuici. V inspiraci se zjevuje svět duchovních bytostí, v intuici se poměr poznávajícího člověka k tomuto světu stane bližším.

Člověk v sobě přivede k plnému vědomí to, co je ryze duchovním, a z tohoto bezprostředního vědomého zážitku se přesvědčuje, že to nemá nic společného s prožíváním tělesnosti. Člověk se tím dostane do života, ve kterém se nachází jako lidský duch mezi jinými duchovními bytostmi. V inspiraci se duchovní bytosti světa zjevují; intuicí však s těmito bytostmi žijeme.

Organizace Já

Tím dospějeme k uznání čtvrtého článku lidské bytosti, k vlastnímu Já. Opět vidíme, jak se zemská hmotnost, když je včleňována do působení a podstaty Já, ještě více odcizuje své fyzické povaze. Bytostná podstata, která přijímá tuto hmotnost jako organizace Já, je nejprve tou formou pozemské hmotnosti, v níž se tato hmotnost nejvíce odcizuje své zemsky-fyzické povaze.

Astrální tělo a Já

Co takto poznáváme jako astrální tělo a Já, není v lidské organizaci stejným způsobem spojeno s fyzickým tělem jako tělo éterické. Inspirace a intuice ukazuje,

jak se ve spánku astrální tělo a Já oddělují od fyzického a éterického těla a jak jen v bdělém stavu je možné plné prolnutí všech čtyř článků lidské bytosti, aby vznikla jednotná bytost.

Fyzické a éterické tělo

Ve spánku zůstávají fyzické a éterické tělo člověka ve fyzickém a éterickém světě. Zde však nejsou v tomtéž postavení, v jakém jsou fyzické a éterické tělo rostliny, neboť v sobě nesou následky a dozvuky astrálního článku a bytostné podstaty Já. V tom okamžiku, ve kterém již v sobě nenesou tyto dozvuky; musí nastat probuzení; lidské fyzické tělo nesmí být nikdy podrobno pouhým fyzickým zákonům, lidské éterické tělo nesmí být nikdy podrobno pouhému éterickému působení. Kdyby se tak stalo, tato těla by se rozpadla.

Proces utváření a růstu, proces odbourávání a rozpadu

Inspirace a intuice však ukazují ještě něco jiného. Fyzická hmotnost prodělává přetvoření své podstaty, když vplývá do působení éterického života. A život závisí na tom, aby organické tělo bylo vytrženo ze zemských zákonitostí a aby bylo budováno působením z mimozemského vesmíru. Toto budování vede sice k životu, nikoli však k vědomí a nikoli k sebevědomí. Astrální tělo si musí vybudovat svou organizaci ve fyzickém a éterickém těle; totéž musí učinit Já s organizací Já. Avšak toto budování ještě neznamená naprosto vědomé rozvíjení duševního života. Má-li se duševní život vědomě rozvíjet, musí proti budování stát pochod opačný; tj. rozpad, odbourávání. Astrální tělo si buduje své orgány, ale opět je odbourává, když duše ve vědomí vyvíjí citové činnosti; Já si buduje svou organizaci Já, ale opět ji odbourává, když se v sebevědomí uplatňuje činnost vůle. Duch se v lidské bytosti rozvíjí nikoli na podkladě látkové činnosti budující, nýbrž na podkladě činnosti rozkládající, odbourávající. Hmota musí od své činnosti ustoupit tam, kde má v člověku působit duch.

Vědomé myšlení a procesy rozpadu

Již vznik myšlení v rámci éterického těla není založen na pokračování éterické podstaty; ale na jejím odbourávání. Vědomé myšlení se neodehrává v procesech utváření a růstu, nýbrž v procesech rozpadu, vadnutí, odumírání, které jsou stále včleňovány do éterických dějů. Ve vědomém myšlení se z tělesného utváření vylučují myšlenky a jako duševní útvary se stávají lidskými zážitky.

Znalost vyšších článků lidské bytosti

Podíváme-li se nyní na podkladě tohoto poznání člověka na lidskou bytost, vidíme, že můžeme s porozuměním studovat celého člověka i jednotlivý orgán jen tehdy, když víme, jak v něm působí tělo fyzické, éterické, astrální a Já. Jsou orgány, kde je činné především Já; jsou jiné, ve kterých je Já činné jen málo, zato převládá fyzická organizace.

Jako můžeme porozumět organizaci zdravého člověka jen tehdy, když poznáváme, jak se vyšší články lidské bytosti zmocňují zemské hmoty, aby si ji jaksi podmanily, a když také poznáváme, jak se zemská hmota proměňuje, dostává-li se do okruhu působení vyšších článků lidské bytosti, tak můžeme také pochopit nemocného člověka jen tehdy, když nahlédneme, do jaké situace se dostane celý organismus nebo nějaký orgán či nějaká skupina orgánů, když se činnost vyšších článků stane nepravdělnou.

Léčebné prostředky

Na léčebné prostředky budeme moci pomýšlet jen tehdy, když vyvineme vědomí o tom, jaký je vztah nějaké zemské látky nebo zemského procesu k článku éterickému, astrálnímu a Já. Jen za tohoto předpokladu budeme moci podáním nějaké zemské látky do lidského organismu nebo léčením nějakou zemskou činností dosáhnout toho, že se vyšší články lidské bytosti budou bez obtíží vyvíjet; nebo aby v tom, co jsme podali, našla zemská látkovost potřebnou oporu a dostala se na tu cestu, kde se stává podkladem pro pozemské působení duchovnosti.

Fyzické tělo, éterické tělo, duše (astrální tělo) a Já (duch) činí člověka takovým, jakým je. Ve zdravém člověku musíme vidět souhru těchto čtyř článků, v nemocném člověku musíme vidět porušení rovnováhy těchto čtyř článků a k jeho uzdravení musíme hledat takové léky, které obnoví porušenou rovnováhu. V tomto spise poukážeme na lékařské pojetí, které je vystavené na těchto základech.

Kapitola z knihy:

Základy pro rozšíření lékařského umění podle duchovědně-vědeckých poznatků